

Procés participatiu del Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya

Taula 7 d'experts. La funció social i cultural dels
arxius

Direcció General del Patrimoni Cultural

Setembre 2019

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Assistents

Taula territorial realitzada el 3 de juliol de 2019 a Barcelona, Palau Moja – Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, carrer de la Portaferriça, 1, amb els assistents següents:

	Cognoms, Nom	Adscripció
1	Francesc Olivé	Arxiu Nacional de Catalunya
2	Josep Lladós	Centre de Visió per Computador
3	Alexis Serrano	Arxiu Comarcal del Maresme
4	Montserrat Bailac	TV3
5	Gerard Mercadé	Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre
6	Sònia Blasco	ACPC. Comunicació i màrqueting MUSEUS
7	Pilar Reverté	Serveis didàctics ANC i CESIRE
8	Alan Capellades	Arxiu Comarcal del Vallès Occidental
9	Josep Vives	Servei de Biblioteques. Departament de Cultura
10	Mari Carme Jiménez	Institució Ramon Muntaner
11	Josep Santesmases	Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
12	Gerard Corbella	Freelance. Expert en Memorial Democràtic
13	Concha Catalán	Innovation Human Rygths
14	Rosa Lluch	Universitat de Barcelona
15	Marta Sáez	Agència Catalana del Patrimoni Cultural

Antecedents

El govern de la Generalitat de Catalunya, en la reunió d'11 de desembre de 2018, va aprovar el Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya com un projecte transversal i participatiu a desenvolupar els anys 2019 i 2020.

La primera fase del Pla és la realització d'un procés participatiu obert a les administracions públiques, responsables i professionals dels arxius i la gestió documental, institucions privades, empreses i associacions per a realitzar entre tots la diagnosi del Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC).

La Direcció General del Patrimoni Cultural ha convocat nou taules de debat d'experts que parteixen de l'anàlisi de les taules territorial realitzades amb anterioritat.

Els objectius de les taules d'experts són:

Objectiu 1: Aprofundir en la diagnosi del Sistema d'Arxius de Catalunya realitzada pel sector professional a les taules territorials (dins de la temàtica de cadascuna de les taules d'experts)

Objectiu 2: Oferir els elements per a l'elaboració del Pla estratègic d'arxius i gestió documental 2021-2025:

- Debatre i identificar els continguts del futur pla estratègic: prioritats, línies d'actuació, actuacions i instruments.
- És un criteri rellevant del procés participatiu que les taules d'experts considerin la viabilitat i proposin les actuacions susceptibles d'ésser integrades en el pla estratègic d'arxius i gestió documental 2021-2025.
- Recomanar les actuacions que siguin necessàries per assolir els objectius de la visió estratègica dels arxius i la gestió documental en l'horitzó 2030.
- Si s'escau, proposar els canvis que es considerin indispensables en la normativa actual per poder assolir els objectius acordats.

Resum de la taula d'experts

La primera pregunta a respondre és perquè no es coneixen els arxius, ningú sap on estan ubicats, al contrari de la biblioteca que tothom sap on està. Per què passa això?. L'arxiu està centrat en la recerca i el seu públic encara continua molt centrat en aquest àmbit. Així, l'objectiu seria trencar la barrera actual i transmetre el missatge que **l'arxiu és accessible per a tothom**.

En una altra visió, s'observa un canvi en els darrers anys. Ara els arxius són més coneguts i les consultes no paren de créixer. Tot i així, hi ha un problema de visibilitat i costa arribar al ciutadà corrent.

Arxius i biblioteques no són totalment equiparables. Cal recordar en primer lloc que els arxius existeixen per obligació i que els ciutadans i van, no només a investigar, sinó a fer determinades gestions. Els **arxius no s'han de limitar al vessant històric**. Si es parla de recerca, es constata que ens visiten pocs alumnes universitaris i que **la recerca universitària ha baixat**.

S'ha de tenir clar per amb quins públics treballem (museus i biblioteques potser ho saben millor). **Quins públics tenim i quins volem?** E fet de tenir pocs recursos no ha de servir d'excusa per a fer aquest treball.

La proporció d'usuaris entre arxius i biblioteques és 1 a 100. S'insisteix en que són institucions culturals diferents. Els arxius han d'actuar com a 'centres cívics'? Què volem ser?. No oblidar-se que l'objectiu dels arxius és donar **accés als fons**, i en això s'ha de recordar que aproximadament el 70 % dels fons que custodien estan descrits. Cal tenir en compte també que els arxius tenen un mercat captiu perquè la documentació que conserven és única.

No renunciar a l'objectiu fonamental d'arribar al màxim d'usuaris. El **públic de l'arxiu és universal**, però per raons d'estratègia s'ha de treballar a diferents nivells per tal de **donar resposta a diferents perfils d'usuari** i saber que necessiten, així com facilitar que la gent porti documents als arxius, de forma que s'amplii l'espectre d'influència. Els arxius s'han de posicionar com una **font d'informació en temes que afecten als ciutadans**.

D'altra banda, cal fer **accions en ensenyament** a diferents nivells. Quants nens en edat escolar visiten els arxius?. També es podria ampliar el rang d'activitats de recerca a alumnes d'ESO. Tot i això, s'indica que ja han existit diferents convenis amb Ensenyament, però cal definir bé les línies i tenir personal especialitzat per a desenvolupar- ho. Els arxivers tenen la seva pròpia feina i sobre ells no poden recaure els serveis didàctics en solitari. En aquest sentit, es recorda que un conveni amb el Departament d'Ensenyament sobre el servei didàctic de l'ANC ha decaigut per manca de professorat

disponible. Tot i així, es considera que a secundària hi ha una gran oportunitat de col·laboració a partir de la formació per competències i el treball per projectes. Es requereix, però, tenir professors de secundària que tinguin formació en recerca i amb iniciativa, atès que algunes experiències mostren que no tots els instituts estan preparats. En aquest sentit, es considera que s'hauria d'incloure una formació mínima en arxius en la formació del professorat.

Es podria crear un **centre de compartició de recursos didàctics d'arxius**.

També caldria **desenvolupar els acords marc amb les universitats**, ja existents, a través de projectes concrets.

Una funció que els arxius han perdut és la de poder fer **recerca** i activitats relacionades i per això s'haurien d'integrar en els grups de recerca de les universitats i conèixer els programes de beques de les diferents administracions. També es comenta que els arxius estan fent publicacions i revistes molt interessants que permeten millorar la visibilitat i a les que se les hi hauria de donar més suport i difusió.

A diferència dels museus, els arxius no fan **estudis de públic**. Com a institucions culturals obertes que són, els arxius haurien de **deixar de posar el focus en les col·leccions i traslladar-lo als públics**. Treballen els arxius pensant en quins públics tenen i canviant en funció d'aquests? Es creu que encara no s'ha fet aquest canvi. S'ha de tenir present també que **l'arxiu encara està abocat al públic presencial i el gran usuari ja és el públic virtual**, el gran potencial dels arxius està en el **públic a distància**. Així, l'esforç ha de ser posar a disposició del públic els fons i les col·leccions **en línia**. En relació a aquest tema es pregunta com està el projecte d'Arxius en línia i el Portal d'Arxius de Catalunya, perquè aquestes haurien de ser les grans eines de futur.

S'ha de tenir present que molts dels continguts dels arxius són il·legibles per la majoria d'usuaris perquè la descripció arxivística no serveix al públic general. S'ha de fer una opció decidida per la **digitalització, cercadors potents i entorns de llenguatge natural**. Google ha provocat grans canvis en les cerques de la informació, ara tothom vol fer la cerca com Google, i els arxius estan encara en classificacions jeràrquiques i paraules clau. L'actual cercador de la Generalitat, Arxius en línia, no s'entén fora de la professió. És necessari desenvolupar **cercadors potents i relacionals i un portal d'arxius integrat**, concebut com la gran infraestructura tecnològica i punt d'accés únic, mantenint cada arxiu la seva personalitat. El portal d'Arxius de l'Arxiu Nacional d'Anglaterra és un referent.

Es recorda que els cercadors han de permetre la recerca d'informació dels temes candents, com són ara nens robats, desapareguts, arbre genealògic, repressió, etc.

En relació al comentat anteriorment, els usuaris manifesten que la seva experiència amb els cercadors és negativa i que per tant segueixen necessitant que se'ls acompanyi en la seva recerca i aquesta tasca només la pot fer l'arxiver. Per tant **es reivindica el paper dels arxivers com a intermediaris necessaris**, ja que no tot ho podran fer les màquines. Tanmateix, els usuaris cerquen informació i no els interessa saber qui és el titular del fons, les dificultats que té el centre o aspectes tècnics, com el nivell del quadre de classificació. L'usuari vol **la dada independentment de la seva ubicació**.

Altrament, els arxius donen molts serveis a més de la consulta. La feina base que fan és ingressar i conservar els fons, una tasca que s'hauria de posar en relleu i donar a conèixer socialment i per això es necessita el **suport dels mitjans de comunicació públics** i d'un encarregat de la difusió a nivell del sistema. També es comenta que, quan un arxiu treballa o està vinculat a un centre d'estudi, és molt valorat perquè afavoreix que les recerques històriques es facin de forma més eficient. A través dels **centres d'estudis** es podrien millorar les visites i la visibilitat dels arxius. Sovint els centres d'estudis es preocupen pels arxius privats i afavoreixen nous ingressos, per això és important que els arxius disposin de **protocols d'ingressos de fons privats**, que en aquests moments semblen fora del sistema.

Els arxius han de pensar què volen ser i fer. Ara mateix, la visió des de fora és que els arxius estan tancats en un determinat públic i que el repte ha de ser **obrir-se a tipus de públic diferents**. Per als museus el referent és el món anglosaxó que té productes molt atractius. S'ha d'acompanyar els usuaris i quan no hi ha molts recursos per a captar-ne de nous, s'ha d'anar cap als usuaris propers, prioritzant aquells que són més accessibles. Així mateix, caldria fer un llistat de temes prioritaris i actuals, com per exemple la guerra civil, que són d'interès, de forma que es **prioritzi la informació que s'ofereix en funció de la demanda social**. Això implica tenir una **estratègia de descripció** amb unes prioritats ben marcades.

Cal posar en valor l'element distintiu dels arxius, que és el fet que conserven documents originals i únics. Seria molt útil disposar d'eines que informin i donin una visió de conjunt del patrimoni documental català, com per exemple, la publicació dels documents cabdals a nivell de país i disposar d'un registre dels documents que es considerin més rellevants de cada centre. Els arxius han de crear un relat sobre els seus documents.

Sobre l'accés, els arxiviers es posicionen a favor del **foment de la investigació**. En aquest sentit, es considera que la interpretació que en alguns casos es fa de la llei de protecció de dades dificulta l'exercici del dret a la investigació.

El Pla ha de definir una estratègia mirant al 2030. D'aquí a deu anys els **arxius seran dades** i és impossible que la informació es pugui entendre sense estar **interrelacionada**. El paper dels arxius és donar **informació autèntica i ben definida**. Per tant, els arxius han de canviar. Potser ja no seran lloc físics on cercar la informació en suports físics.

Es comenta el projecte europeu *Time Machine*, que té per objectiu construir un mapa de la història d'Europa amb Big Data, és a dir, explotar i creuar totes les dades dels arxius entre d'altres àmbits d'exploració. Es pretén que a partir de l'explotació de les dades els ciutadans puguin elaborar de forma automàtica les seves pròpies narratives. Aquest projecte mostra que **la ciutadania assumeix un paper actiu en el consum de dades i que genera coneixement**.

Els usuaris volen tenir informació ràpida i també poden ser actius. El que volen és saber quina informació tenen els arxius i si aquesta informació que oferim és útil, per tant, no es pot ser passius, i d'aquí surt la qüestió: **com es pot millorar la descripció per facilitar la cerca i la gestió de la informació?** Les normes de descripció actuals no són útils perquè no contemplen els criteris de cerca dels usuaris. Un exemple seria el dels arxius alemanys, en els que hi ha les dues formes de cercar: l'arbre jeràrquic de descripció (sistema tradicional) i el cercador de metadades. Totes les dades han d'estar interconnectades de manera que es puguin fer cerques per llenguatge natural.

En relació a les aplicacions informàtiques, es comenta que la seva implementació es dilata massa i que per aquesta raó no esdevenen eines útils (cas del GANC-GIAC). Així mateix, s'ha de transformar DIDAC perquè esdevingui el gran repositori de documentació digital del país.

La difusió passa per la **reutilització**. Els arxius nacionals d'Holanda tenen experiències molt interessants en aquest sentit que es podrien estudiar. Les metadades haurien d'indicar si les dades són reutilitzables.

S'ha de fer una **reflexió sobre les taxes i els drets d'ús de la informació**, atès que la situació actual impedeix als usuaris moltes vegades poder pagar les reproduccions. Les taxes haurien de ser diferents en funcions de l'ús i de la reutilització de la informació. S'indica que actualment les taxes estan evitant que es facin diversos projectes d'interès social i que en alguns casos s'haurien de poder suprimir. Es proposa utilitzar la Llei de reparació de víctimes del franquisme a aquest efecte.

Un tema fonamental és l'ús de les **xarxes socials**, avui en dia una piulada és més important que una nota de premsa. No hi ha un perfil d'arxius a les xarxes socials i s'hauria de tenir.

D'altra banda, la **visibilitat i la repercussió en el territori és molt baixa**. L'arxiver té prestigi però no té reconeixement ni visibilitat. Cal potenciar els arxius del territori a través de campanyes amb mitjans públics ("Els arxius al teu costat").

Les cerques online permeten definir perfils de cerca i de públic però no es fan servir les dades. No investiguem ni utilitzem les dades que tenim dels nostres usuaris i així no es poden conèixer els diferents perfils. Cal planificació en aquest tema; en definitiva s'ha d'estudiar els usuaris i **planificar campanyes per definir productes i aproximacions als perfils diversos**.

Tenim dades de consulta però no sobre els perfils dels usuaris, Realment no coneixem els seus interessos i per això necessitem: a) fer un **monitoratge** a partir d'una prova pilot. b) fer un **estudi de comportament per a millorar les funcionalitats dels cercadors i la seva interfície**.

L'arxiver està fent una tasca de descripció ingent però en una mentalitat de document analògic. La descripció arxivística clàssica és insuficient. La descripció ha de permetre accedir als continguts sense tenir coneixements arxivístics previs. Fomentar la interactivitat. S'ha de tenir present que **els arxius han d'estar a Google**.

Hi ha una **manca d'arxiviers tecnòlegs** i s'ha de reconèixer i fer participar en el sistema als **nous oficis lligats als arxius**, de manera semblant al pla de museus.

Es constata també una confusió entre digitalitzar i difondre.

El futur de la professió passa per utilitzar les tecnologies: **exposicions virtuals, línies de temps, continguts georeferenciats, productes interactius en línia, recorreguts biogràfics, recorreguts de realitat augmentada, itineraris històrics...**

S'ha de plantejar la **interconnexió entre els fons i col·leccions de les diferents institucions culturals**, crear **equips interdisciplinaris** i obrir la col·laboració a altres perfils. Si els arxius ofereixen informació accessible a la serietat es podrien obrir nous tipus de col·laboració, per exemple, **arxius i biblioteques podrien compartir equipaments**.

Parlem poc de col·laboració. Tots (arxius, biblioteques, museus..) tenim els mateixos problemes i els hem de resoldre entre tots. S'ha de posar **l'usuari en el centre**. Per exemple, no es pot catalogar una fotografia de tres formes diferents segons la institució que la conserva.

Sobre els repositoris, el fet que n'hi hagi un d'únic i centralitzat no és un fet important en el món digital. S'hauria d'advocar per **una plataforma digital que permeti als diferents repositoris interoperar**.

Fomentar la **innovació en el món dels arxius a través de la generació de dinàmiques i la creació d'espais (laboratoris)** on es recullin les idees i iniciatives de diferents col·lectius que treballen en col·laboració. Els arxius s'han d'**obrir a les indústries culturals**, es podrien fer servir els arxius de laboratoris d'innovació per aquestes empreses.

És molt necessària la col·laboració entre les diferents administracions i entre els departaments de la Generalitat. Es posa com a model el conveni de la Generalitat amb el Centre de Visió per Computador, que s'hauria d'obrir a altres actors. El Departament de Polítiques Digitals té un programa de tecnologies digitals avançades per fomentar iniciatives a partir de reptes i es podria estudiar aquest model com a estratègia d'innovació.

CRÈDITS:

Document revisat per:

Josep Fernández Trabal,
Coordinador del Pla d'Arxius i
Gestió Documental de Catalunya